

29. Prorok Jeremija

Sastav knjige:

Jer 1,1-25,13:	o grijesima Jude i Jeruzalema
Jer 25,14-38:	govori protiv drugih naroda
Jer 26,1-35,19:	navještaji spasenja
Jer 36,1-45,5:	biografski izvještaji o proroku
46-51:	govori protiv drugih naroda.

(Hebrejski tekst drugačije je raspoređen i za 1/8 kraći od LXX.)

Poziv i program njegovog proročkog djelovanja

U Jer 1 čitamo o pozivu proroka Jeremije:

4Dode mi riječ Gospodnja:

5"Prije nego što te oblikovah

u majčinoj utrobi, ja te znadoh;

prije nego što iz krila majčina

izađe, ja te posvetih,

za proroka svim narodima

postavih te."

6A ja rekoh: "Ah, Gospode Bože, gle,

ja ne umijem govoriti: dijete sam."

7A Gospodin mi odvrati: "Ne govori: 'Dijete sam!'

Već idi k onima kojima te šaljem

i reci sve ono što ću ti narediti.

8Ne boj ih se: jer ja sam s tobom da te izbavim,"

riječ je Gospodnja.

9I tada Gospodin pruži ruku, dotače se usta mojih i reče:

"Evo, u usta tvoja stavljam riječi svoje.

10Gle: postavljam te danas

nad narode i kraljevstva,

da istrebljuješ i rušiš, da zatireš i ništiš, da gradiš i sadiš."

Jeremija je poziv dobio negdje 630-627.g.pr.Kr. Vidimo, bio je u mladoj dobi, vjerojatno je planirao nastaviti živjeti u Anatotu, osnovati svoju obitelj itd... Međutim, daleko prije negoli je on to mogao snovati, već u majčinoj utrobi Gospodin ga je oblikovao u vidu buduće misije koju će mu povjeriti. Jeremija treba navješćivati Božju riječ koja je suprotna od očekivanja svojih sunarodnjaka jer *od najvećeg do najmanjeg – svi gramze za plijenom, od proroka do svećenika svi su varalice* (8,10), ali u isto vrijeme uvjeravaju druge da je sve u redu olako vičući narodu *mir, mir* (8,11). Jeremija je poslan reći: tako ne ide, tako se dalje ne može.

Čim je čuo poziv, Jeremija je slutio teško protivljenje svom djelovanju. Vjerojatno ga je uhvatio i strah. Bog neće umanjivati ove teškoće, naprotiv on ih Jeremiji iznosi u punoj težini i strahoti. Ali, mu obećava i svoju pomoć. Tako mu pred oči stavlja realnu sliku – pred Jeremijom je strašna borba, pravi rat!

*17Ti bedra svoja sad opaši,
ustaj, pa ćeš im govoriti
sve što ću tebi zapovjediti.
Ne dršći pred njima, da ne bih morao
učiniti da uzdršćeš pred njima.*

*18Danas te, evo, postavljam
kao grad utvrđeni,
kao stup željezni,
k'o zidinu brončanu
protiv sve zemlje:
protiv kraljeva i knezova judejskih,
svećenika i naroda ove zemlje.*

*19I borit će se s tobom, al' te neće nadvladati,
jer ja sam s tobom da te izbavim,"
riječ je Gospodnja.*

Prorok i njegov ambijent

Smatra se da je Jeremija djelovao u 4 etape. Za Jošijina kraljevanja (627-610) nastala su proroštva u Jer 2-6 (*zatiranje i ništenje religioznih devijacija*); 30-31 (*građenje novog saveza*); 5-7 (optužba za nevjernost i neiskrenost). Nije siguran Jeremijin odnos prema Jošijinoj reformi. Kralj Jojakim (609-597) mijenja religiozni trend i uvodi idolatrijske prakse ukinute reformom njegova oca. Prorokovo djelovanje je opisano uglavnom u Jer 7-20; on ovdje ukazuje na zaboravljanje Boga, neprihvatanje proroka i njegove riječi, lažni kult, idolatriju; optužuje sve podjednako. Prorok biva uhićen i optužen za defetizam (20,1-6). U ovoj etapi se pojavljuje 5 Jeremijinih ispovijesti (11,18-12,6; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-18). Za kralja Sidkije (597-587), Jojakinovog strica, prorok tumači razloge deportacije (Jer 24; 29). Od 593 prorok djeluje na političkom planu protivčeći se antibabilonskoj koaliciji (Jer 27; 28), a nakon što joj je Sidkija pristupio, naviješta pad Jeruzalema (34,1-7; 37,3-10). Biva osuđen za izdaju (37,11-21), te se u zatvoru susreće sa kraljem (37,17-21; 38,14-23.24-28). Jeruzalem 587.g. pada u ruke Babiloncima. Nakon pada Jeruzalema, Babilonci mu daju na volju ostati u Judeji ili poći u Babiloniju. Jeremija ostaje u Mispi, rezidenciji novog upravitelja Gedalije (38,28-39,14; 40,1-6). Nakon njegove pogibije, pripadnici filoegipatske struje bježe u Egipat i sa sobom na silu vode Jeremiju (40,7-44,30). Tamo nastavlja govoriti protiv idolatrije (Jer 44) i potom mu se gubi trag.

Temeljni naglasci u kasnijem Jeremijinom djelovanju

Za Jeremiju u temelju svega jest Božje lice koje je on iskusio, doživio kao Onoga koji je odlučio intervenirati u povijest svoga naroda da bi ga čistio kaznom. Kazna je shvaćena kao sredstvo spriječavanja ili barem umanjivanja nevjernosti Savezu i njezinih posljedica. Na koncu će se vidjeti da je Bog spreman oprostiti svom narodu i pružiti mu nadu (usp. Jer 30-34).

Prorok nastoji unutar povijesnih događaja prepoznati Božju prisutnost i akciju. U određenim događajima on prepoznaje poziv na obraćenje (*šub*) prije nego se dogodi ono što se više neće moći promijeniti. To je centralna tema u Knjizi proroka Jeremije. Tako pad Sjevernog kraljevstva treba služiti kao upozorenje Južnom na ozbiljnost i važnost koja proizlazi iz vjernosti Bogu (3,1-4,4); prva deportacija (597.) to će potvrditi i označiti prekretnicu u povratku Bogu. Naime, u prvom dijelu Jeremijinog života (627-597.), obraćenje (*šub*) znači znati se odreći svih nevjernosti na društvenom, kulturnom i političkom području. U drugom dijelu njegova života (597-587.) obraćenje znači podložiti se babilonskoj vlasti kao znak prihvaćanja Božjeg projekta; to je za Izraelce bio težak, ali jedini mogući izlaz. Neprihvatanje i neizvršavanje ovih dvaju zahtjeva neminovno vodi novoj kazni.

Preduvjet za vjernost i dosljednost, za življenje slobode kao radosnog služenja Gospodinu, jest vjera. Ona počinje obrezivanjem srca (4,4; 9,25), eliminacijom ispraznog kulta koji je odvojen od života (7,1-15), te prihvaćanjem vlastitog mjesta koje svatko zadobiva u povijesti (Jer 29) a i prihvaćanjem povijesti koju Bog vodi, čak i kada zahtijeva podvrgavanje i ropstvo (25,1-14; 27,5-6).

Temeljni grijeh kojeg Jeremija ističe jest idolatrija, ona je Izraela odvela u apostaziju i prostituciju prigodom koje on poput nevjerne supruge izdaje i napušta Boga (Jer 2-6). Stoga će Izrael biti izručen narodima čijim božanstvima se klanja (5,18-19). Osim toga, grijeh je i nesposobnost slušati Boga koji govori i poziva preko povijesnih događaja koje prorok tumači; ovo se napose odnosi na prikazivanje Babilonije kao instrumenta kojim Gospodin kažnjava (25,1-11; 27,1-22). Jeremija ne opravdava njezin politički sustav i ponašanje jer su po naravi imperijalistički, nego poziva na prihvaćanje mogućnosti Božjeg spasenja koje se preko povijesne uloge Babilonije u određenom vremenskom periodu nudi izraelskom narodu, a koja će sa svoje strane isto tako iskusiti kaznu (50,22-40; 51,61-64).

Gotovo nikakav odaziv na prorokove pozive za posljedicu ima da je Jeremijina poruka skoro uvijek *zatiranje* i *rušenje* (usp. Jer 1,10), navještaj *nasilja* i *propasti* (20,8) koje će izvršiti neprijatelj s sjevera (4,5-8.13; 5,15; 6,22) koji će uzrokovati *užas odasvud* (6,25; 20,3); Jeremija čak sam sebe naziva *užas odasvud* (20,10) – i njemu je bilo teško naviještati zator, ali shvaća da drugačije ne može biti zbog tvrdokornosti naroda. On je prorok čiji cijeli životni put pokazuje koliko se teško Božja istina probija u narodu, koliko je narod neosjetljiv na Božju vjernost i pravdu.

Obećanje novog Saveza

Jer 31,31-34:

"Evo dolaze dani - riječ je Gospodnja - kad ću s domom Izraelovim i s domom Judinim sklopiti Novi savez. Ne Savez kakav sam sklopio s ocima njihovim u dan kad ih uzeh za ruku da ih izvedem iz zemlje egipatske, Savez što ga oni razvrgoše premda sam ja gospodar njihov - riječ je Gospodnja. Nego, ovo je Savez što ću ga sklopiti s domom Izraelovim poslije onih dana - riječ je Gospodnja: Zakon ću svoj staviti u dušu njihovu i upisati ga u njihovo srce. I bit ću Bog njihov, a oni narod moj. I neće više učiti drug druga ni brat brata govoreći: 'Spoznajte Gospodina!' nego će me svi poznavati, i malo i veliko - riječ je Gospodnja - jer ću oprostiti bezakonje njihovo i grijeha se njihovih neću više spominjati."

Ove riječi Jeremija je izgovorio u vrijeme mladog kralja Jošije koji je, za razliku od svog strica Manašea i njegove gotovo 50-godišnje bezbožne vladavine, započeo Izrael voditi pravim putem. Poštovao je Zakon Gospodnji, otpočeo duboke reforme na religioznom, političkom i socijalnom planu. Jeremija, za kojeg smo vidjeli da je do sada bio u „ratu“ sa cijelom zemljom, pozitivno reagira na ove poteze mladog kralja.

Ove Jeremijine riječi utjehe slijede njegove navještaje povratka Izraelaca koje su Asirci deportirali u Ninivu nakon što su 722.g.pr.Kr. osvojili Samariju.

Sada Gospodin naviješta novi Savez. Naime, na Sinaju Izraelci su sklopili Savez s Bogom nakon kojeg je Bog nastavio brinuti o njima, a Izraelci su trebali slijediti njegove zapovijedi. Međutim, Izraelci su bili toliko puta nevjerni i snašle su ih velike tragedije.

Nije svaka od ovih tragedija direktna Božja kazna. Priroda je grijeha takva da u sebi nosi klicu smrti koja razara onoga koji taj grijeh počinja (Izr 13,6). Može li se Gospodin pomiriti sa nevjernošću svoga naroda i smatrati je nečim neizbježnim? Gospodin je već na usta proroka Hošee rekao: *kako da te napustim, Izraelce? Moje se srce potresa u meni, moja nutrina dršće od sućuti jer ja sam Bog a ne čovjek* (Hoš 11,8-9)!

Stoga Bog odlučuje sklopiti novi Savez koji neće propasti, neće pokazati slabosti prethodnih. Bog će djelovati tako da svoj narod osposobi za vjernu ljubav. Gospodnji Zakon neće više biti upisan na kamenim pločama, kao na Sinaju, nego u srcima Izraelaca. Zakon na kamenim pločama daje znanje, objavljuje put Gospodnji, ali ne daje energiju za njegovo vršenje, ne prenosi polet na Izraelce. Gospodin obećava zahvatiti u srce – tu gdje je sjedište volje, strasti, hrabrosti, spoznaje i sjećanja. Njihova su srca do sada bila kao od kamena, bešćutna za Božju ljubav i nježnost. Zato nisu uočavala njegovu brigu i nisu pamtila njegova dobročinstva.

Bog će poslati svoga Duha u srca njegovog naroda i tako će ga svi poznavati, tj. otvarati svoj život njegovom, prijanjati uza nj.